

Het Poolse Grein, *Margarodes polonicus* (L.) (met een verzoek aan de lezers om medewerking)

door

A. REIJNE

Deze schildluis vormde in de Middeleeuwen een belangrijk handelsproduct vanwege de fraaie rode kleurstof, die er uit getrokken werd. Het insect werd vooral in Polen en de Oekraïne verzameld en leefde op sommige Poolse landgoederen in half gekweekte toestand. De Duitse monniken hebben het Poolse grein ook gedurende vele eeuwen laten verzamelen. Zij noemden het „Johannisblut”, omdat het verzamelen omstreeks St. Jan (24 Juni) plaats vond. Dan was de meeste kleurstof aanwezig en stond de larve op het punt om tot volwassen insect te vervellen. De Galgenberg bij Rostock was o.a. een bekende verzamelplaats.

Toen men na de ontdekking van Amerika de cochenille-schildluis (*Dactylopius coccus* Costa) leerde kennen, die door de Indianen in Mexico (reeds vóór de ontdekking) op *Opuntia* gekweekt werd, is het Poolse grein als leverancier van rode kleurstof langzamerhand geheel verdrongen door de cochenille, die op haar beurt tegen het einde der vorige eeuw grotendeels het veld heeft moeten ruimen voor de rode anilinekleurstoffen (De Canarische eilanden voerden in 1870 nog 944.000 kg cochenille uit en Frankrijk importeerde in 1881 nog 863.500 kg).

Toen het Poolse grein nog een handelsproduct was, is het meermalen bestudeerd en zijn er vele publicaties over verschenen, maar later is het insect in het vergeetboek geraakt en in W.-Europa een min of meer legendarisch dier geworden. In 1910, toen JAAP het insect in Duitsland terugvond, schreef LINDINGER, dat dit de „erste, sichere, neuzeitliche Entdeckung” was. Volgens Prof. A. W. JAKUBSKI te Posen (Poznań), die op het Tiende intern. Zoolog. Congres te Budapest in 1927 een voordracht over *Margarodes polonicus* hield (zie p. 1076—1096 van het verslag), zijn er echter verschillende Poolse publicaties verschenen, die in W.-Europa onbekend zijn gebleven. J. zelf heeft een grote monografie in het Pools daarover uitgegeven (Czerwiec polski, *Porphyrophora polonica* L., 1 vol., 502 blz., Warschau 1934), die vermoedelijk in W. Europa ook vrijwel onbekend is gebleven.

Margarodes polonicus is behalve uit Polen en de Oekraïne o.a. bekend uit N.- en O.-Duitsland en ook uit N.-Frankrijk (St. Quentin). In 1937 vond WÜNN het insect in Sleeswijk-Holstein op de wortels van *Scleranthus annuus*, die blijkbaar ook in Polen de voornaamste voedsterplant is. In Juli 1904 ving Dr J. C. H. DE MEIJERE een ♂ te Hilversum, aan de voet van de Zwaluwenberg (Tijdschr. v. Ent. 54: XL). De soort komt dus zo goed als zeker ook in Nederland voor, maar de ♀♀ en ondergrondse vormen zijn bij ons tot heden onbekend gebleven.

Het insect leeft op de wortels, vooral de wortelhals, van verschillende planten, maar de hardbloem (*Scleranthus*) schijnt in W.-Europa de voornaamste voedsterplant te zijn. Verder worden nog opgegeven varkensgras (*Polygonum aviculare*), muizenoor (*Hieracium pilosella*), rode schijnspurrie (*Spergularia rubra*), pimpernel (*Sanguisorba minor*), breukkruid (*Herniaria glabra*) en glaskruid (*Parietaria*). De ♀♀ vindt men 1—3 cm diep in de grond, de ♂♂, die veel zeldzamer zijn (1 volw. ♂ op 200—500 ♀♀), meer aan de oppervlakte.

Ik zou het ten zeerste op prijs stellen, wanneer verzamelaars in het a.s.

seizoen eens naar dit insect wilden zoeken op *Scleranthus annuus*. Losse zandgrond op ongecultiveerd terrein (heide, braakliggend land) schijnt de meest gezochte woonplaats te zijn. Daarbij dient op de volgende punten gelet te worden.

1) Einde Maart-begin Mei (al naar het weer) zijn de larven (0.6 mm) in de warme middaguren te vinden op de jonge scheuten van *Scleranthus*, waar ze zich vol zuigen. De gehele herfst en winter hebben zij in de grond doorgebracht zonder voedsel op te nemen.

2) In Mei gaan de larven weer in de grond en zuigen zich vast op de wortelhals. Einde Mei zijn ze ca 1 mm groot en einde Juni (met St. Jan) bereiken de ♀♀ haar maximale grootte (3—4 mm) en doen zich als blauw-violette of roodbruine bolletjes voor, die vooral op de wortelhals te vinden zijn.

3) Van einde Juni tot half Juli komen de volwassen insecten uit de grond om te paren. Daarna gaat het ♀ weer in de aarde (het ♂ sterft na de paring) om eieren te leggen en omhult zich daarbij geheel met witte wasdraden; de uitgekomen larven overwinteren in deze cocons. Na 20 Juli worden gewoonlijk geen ♀♀ meer boven de grond aangetroffen, soms echter nog in Aug. In de warme middaguren zijn ze op de bodem en de planten te vinden.

Het volwassen ♂ heeft ongeveer dezelfde kleur als het ♀, grote facetogen, 2 witte vleugels met 3 aders en 2 grote witte haarpluimen aan het einde van het achterlijf, zodat het moeilijk met een Dipteron te verwarren is. De afmetingen zijn ongeveer 3×1 mm. De voorpoten zijn bij het ♂ enigszins, bij het ♀ sterk verdikt (graafpoten).

Het insect heeft een gering verspreidingsvermogen, zodat het slechts plaatselijk voorkomt. Per plant worden 1—40 greinen gevonden. De talrijkheid is sterk afhankelijk van het weer; koude, natte zomers zijn ongunstig.

Mocht iemand iets vinden, dat op bovengenoemd insect lijkt, dan houd ik mij zeer aanbevolen voor toezending aan onderstaand adres. Verzending kan geschieden als monster zonder waarde (max. 500 g, porto 5 ct. per 100 g). Het verzenden kan droog plaats hebben met een stukje van de voedsterplant. Wanneer dat niet binnen een paar dagen kan gebeuren, verdient het aanbeveling om het insect in alcohol of brandspiritus te conserveren; het kan dan later, na drogen, in een doosje of een brief verzonden worden, wanneer verzending in vloeistof bezwaarlijk is.

Amsterdam-O., Zoölogisch Museum, Zeeburgerdijk 21.

Massaal optreden *Pieris brassicae* L. in 1950. Op verschillende plaatsen zijn in Juli-Aug. 1950 zeer sterke concentraties van *brassicae* opgetreden. Zou ieder, die dat waargenomen heeft, mij even een briefkaart willen sturen met opgave van de plaats en eventuele verdere bijzonderheden? Reeds op de trekformulieren vermelde gegevens behoeven natuurlijk niet herhaald te worden. — Lpk.

Knijten. De mededeling in Ent. Ber. 13 : 208 (Januari 1951) over de „knijten” was voor mij in zoverre interessant, dat deze dieren hier veelvuldig voorkomen en zeer gevoelig kunnen steken. Zij dragen hier de algemeen bekende naam „Gnitzen”. Er valt wel niet aan te twijfelen, dat de woorden „knijten” en „Gnitzen” met elkaar verwant zijn.

A. M. J. EVERS, Dürerstrasse 13, Krefeld, West-Duitsland.